

CEDAW nedir?

**Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı
Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
Kadınların İnsan Hakları ve Önemi**

CEDAW nedir?

**Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı
Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
Kadınların İnsan Hakları ve Önemi**

Impressum

Malik, yayımcı, imtiyaz sahibi
Federal Başbakanlık – Federal Kadın, Medya ve Kamu
Hizmeti Bakanlığı

Redaksiyon, içerikten sorumlu
Sylvia Kölbl

Grafik Düzenleme
neuwirth+steinborn, www.nest.at

Baskı
Druckerei Friedrich VDV

Viyana 2007

Impressum

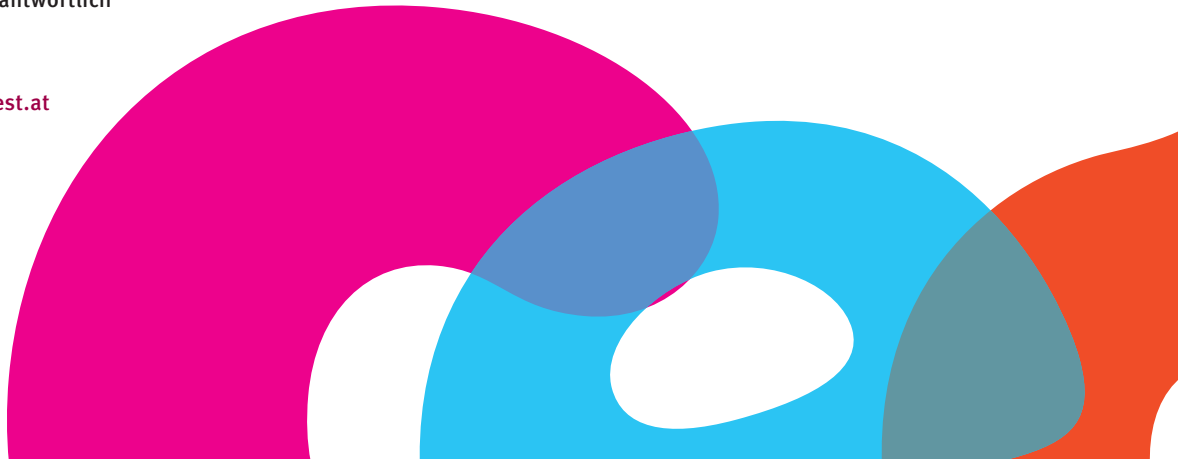
Eigentümerin, Verlegerin, Herausgeberin
Bundeskanzleramt – Bundesministerin für Frauen,
Medien und öffentlichen Dienst

Redaktion, für den Inhalt verantwortlich
Sylvia Kölbl

Grafische Gestaltung
neuwirth+steinborn, www.nest.at

Druck
Druckerei Friedrich VDV

Wien 2007

içerik

Önsöz	5
CEDAW nedir?	7
CEDAW nasıl ortaya çıkmıştır?	13
CEDAW'ın önemi nedir?	18
Kadınlar CEDAW'dan nasıl yararlanabilirler?	24
Linkler ve Literatür	29
Kısaltmalar ve Sözlük	30
Yazarlar	31

Sevgili Okurlar,

25 yıl önce Avusturya dünyanın ilk ülkelerinden biri olarak Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW) onayladı. Taraf devletler bu sözleşmeyi uygulamakla mükellef olduklarından bu sözleşme kadın haklarının eyleme geçirilmesinde halen bağlayıcı en önemli uluslararası hukuksal dayanaktır. Avusturya 1982 yılında bu sözleşmeyi onayladıktan sonra üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmek için kadınların eşitliğini desteklemek ve kadınların mağduriyetlerini azaltmak amacıyla bir dizi yeni yasa çıkarmış ve önlemler almıştır.

Kadın Bakanı olarak bu sözleşme benim için kadınlar ve erkekler arasında daha henüz işlenmemiş alanları veya yeni oluşan problemleri durumları ve

sosyal eşitsizlikleri göstermek ve hükümet sorumluları ile birlikte bunları düzeltmek ve çözümler bulmak için itici bir kuvvet oluşturmaktadır.

CEDAW'ın onaylanmasının 25. yıldönümünü fırsat bilip, Avusturyalılara bu önemli hukuk aracını yeniden sunmak istiyorum: Tarihsel geçmişini, sözleşmenin amaçlarını ve Avusturya'daki her kadın için kişisel anlamını. Böylece sadece kadınların haklarının güçlenmesi değil, aynı zamanda bunları elde etmek için siyasal önlemlerin alınması da sağlanmalıdır.

Demokrasi herkes için eşit hakların ve fırsat eşitliğinin sağlanması demektir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin uygulanmasının Avusturya'da eşitliğin hukuken ve fiilen sağlanmasında ve elde edilmesinde katkısı büyük olacaktır.

Doris Bures

Doris Bures

Federal Kadın, Medya ve Kamu Hizmetleri Bakanı

Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - CEDAW) Avusturya'da onaylanmasının 25. yıldönümü nedeni ile bu broşürün amacı CEDAW'ı daha geniş bir kitleye tanıtmaktır. Broşür Avusturyalı ve uluslararası uzmanların kaleme aldığı dört bölümden oluşmaktadır.

“CEDAW nedir” bölümünde Hanna Beate Schöpp-Schilling CEDAW'ın ne olduğunu ve CEDAW-Komitesinin nasıl çalıştığını anlatmaktadır. “CEDAW nasıl ortaya çıkmıştır” bölümünde Dorothea Gaudart CEDAW'ın oluşum hikayesini açıklamakta ve bunu Birleşmiş Milletlerin insan hakları ile ilgili süreçlerinin içine almaktadır. “CEDAW'ın önemi nedir?” bölümünde Karin Tertinegg CEDAW'ın içerdiği kadınların somut haklarını daha ayrıntılı incelemekte ve Avusturya için buradan hangi yükümlülüklerin doğduğunu ve bunun Avusturya'daki kadınlar ve sivil toplum örgütleri için hangi önemi taşıdığını göstermektedir. Karin Tertinegg “Kadınlar CEDAW'dan nasıl yararlanabilirler” bölümünde İhtiyari Protokol'ün ne olduğunu ve kadınların CEDAW aracılığı ile güvence altına alınmış haklarını elde etmek için kişisel başvuru hakkını nasıl kullanacaklarını açıklamaktadır. “Linkler ve Literatür” bölümü diğer başka bilgilere ulaşmayı sağlamaktadır. “Kısaltmalar ve Sözlük” ve de “Yazarlar” bu broşürü tamamlamaktadır.

CEDAW nedir?

Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne giriş

**Hanna Beate
Schöpp-Schilling**

İnsan Hakları dokunulmaz ve devredilmez. Bu haklar her insanın onurundan kaynaklanır. Uluslararası güvenliğin ve barışın sağlanması ve de üye devletlerin ekonomik ve sosyal kalkınmasını desteklemenin yanında İnsan Hakları'nın korunması Birleşmiş Milletler'in üç ana görevinden biridir (United Nations, UN). Birleşmiş Milletler Şartı (1945) "insan kişiliğinin onur ve değerini" ve de "erkeklerle kadınların hak eşitliğini" (Giriş) desteklemekte ve cinsiyet ayrımını (Madde 1, paragraf 3) yasaklamaktadır. Bu kurallar İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde (İHEB, 1948), kişisel ve siyasal ve de ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin BM-Sözleşmeleri'nde (KSHS; ESKH, 1966) tekrarlanmaktadır, yani erkekler ve kadınlar eşit şekilde ve hiç bir ayırım gözetilmeksizin sözleşmelerde belirtilen tüm haklardan yararlanmalıdırlar.

Bir devlet bir Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi'ni yürürlüğe sokmak istiyorsa, yani bu sözleşmeyi imzalıyor ve sonra onaylıyorsa veya bu sözleşmeye üye oluyorsa, taraf devlet olur ve ilgili sözleşmede belirtilen insan haklarına saygı göstereceğini, onları koruyacağını ve yerine getireceğini diğer taraf devletlere ve kendi yurttaşlarına karşı taahhüt eder. Birleşmiş Milletler'in İnsan Hakları Sözleşmeleri için komite de denilen bir sözleşme kurulu vardır ve bu kuruldaki bağımsız bilirkişiler değişik usullerle bir taraf devletin üstlendiği yükümlülükleri yerine getirip getirmediğini denetlerler.

Neden şimdi sadece kadınları konu eden bir sözleşme? Geçen yüzyılın 60'lı yıllarının sonuna kadar Birleşmiş

Milletler'in özellikle Kadının Statüsü Komisyonu çerçevesinde o zamanki tüm faaliyetlerinin ve bu zamana kadar faaliyet gösteren bilirkişi komitelerinin denetleme uygulamalarının kadınların cinsiyetlerinden ve medeni durumlarından dolayı bütün dünyada uygulanan kadın ayrımcılığını engellemeye veya azaltmaya yeterli olmadıkları gerçeği bu sorunun yanıtıdır. Dorothea Gaudart tarihsel gelişim ile ilgili ayrıntılara bir sonraki makalede değinmektedir.

Özellikle uygulamada bu insan hakları ihlali, özellikle de ırka dayalı sebeplerden dolayı ayrımcılıkla karşılaştırıldığında, yeterli derecede fark edilmemiş ve cezalandırılmamıştır. Şimdi mevcut olan ek hukuk araçlarına rağmen bu durum ne yazık ki bugün de geçerlidir. Ayrıca kadın ayrımcılığının diğer bireylere karşı ayrımcılık veya başka sebeplerden dolayı ayrımcılık ile aynı tutulmaması gerekir. Başka hiç bir ayrımcılık ilişkisinde fail ve mağdur ailenin mahrem çerçevesinde aynı anda karşılaşmamaktadır. Bunun dışında kadınları özellikle tehlikede olan bir grup olarak göstermek ve ayrımcılık tehlikesiyle karşı karşıya olan diğer grupların (çocuklar, yaşlılar, etnik veya ırksal belirli gruplar, özürlü kişiler vs.) yanına koymak doğru değildir. Kadınlar dünya nüfusunun yarısını teşkil etmektedirler ve zaten bu yüzden sayı olarak ta bu tip gruplarla karşılaştırılmazlar. Bunun dışında kadınlar daima bu diğer grupların içinde temsil edilmekte, kadın ve bu grubun üyesi olarak birçok kere ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar.

Birleşmiş Milletler geniş, fakat hukuken bağlayıcılığı olmayan bir beyanname ile (DEDAW, 1967)¹ yeni bir gelişmenin temelini atmıştır. Bu gelişme 18 Aralık 1979 tarihinde kapsamlı ve hukuken bağlayıcılığı olan ve 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) çıkarılması ile en yüksek noktaya erişmiştir. 1982 yılının Ekim ayında Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW-Komitesi) Viyana'da ilk oturumlarını yapmak için biraraya gelmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 6 Ekim 1999 tarihinde sözleşmeyi ek veya ihtiyari protokol ile tamamlamış ve bu protokol 22 Aralık 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu ihtiyari protokolden sonra kadınlara uygulanan insan hakları ihlallerini denetleme usulleri dördüncü bölümde daha detaylı açıklanmaktadır.

2007 Sonbaharı'na kadar Birleşmiş Milletler'e üye 185 ülke sözleşmeyi onaylamış veya taraf olmuştur. Taraf olmayan çok az ülke kalmıştır. Şimdiki taraf devletler sözleşmenin bütün maddelerini kabul etmedikleri için şu an bütün ülkeleri kapsayan onay veya taraf oranı kadınların cinsiyetlerinden ve medeni durumlarından dolayı ayrımcılığa maruz kalmalarını yasaklayan her iki hükmün ve kadınların erkeklerle hak eşitliği, eşit muamele ve eşit konum şartının bütün dünyada geçerlilik kazanmasını sağlayamayacaktır. Daha ziyade bu ülkeler belli maddelere siyasi, hukuki ve dini sebeplerden dolayı çekinceler koymaktadırlar. Esasında sözleşmeye göre çekince konulmasında bir sakınca yoktur (Madde 28, paragraf 1), fakat bu çekincelerin sözleşmenin "hedefine ve amacına" zarar vermeleri gerekmektedir (Madde 28, paragraf 2). Komitenin ve aralarında Avusturya'nın da olduğu bazı taraf devletlerin görüşüne göre çok sayıda çekince zarar vermektedir. 185 taraf

devletten 88'i şu an İhtiyari Protokol'ü de kabul etmiştir. Bir taraf devlet İhtiyari Protokol'ün içerdiği inceleme yöntemlerini kabul etmeyebilir, fakat İhtiyari Protokol'e çekince konulamaz.

Avusturya sözleşmeyi 17 Temmuz 1980 tarihinde Kopenhag'da yapılan 2. BM-Dünya Kadın Konferansı çerçevesinde imzalamış ve o zaman mevcut olan Avusturya mevzuatı sebebiyle madde 7 paragraf b (kadınların silah hizmeti) ve madde 11'e (Kadınların gece çalışmasına ilişkin koruyucu önlemler ve çalışan kadınlar için diğer koruyucu önlemler) çekince koyarak, 31 Mart 1982 tarihinde onaylamıştır. Avusturya ek protokolü 10 Aralık 1999 tarihinde imzalamış ve 6 Eylül 2000 tarihinde onaylamıştır. Madde 7 paragraf b ve kadınların gece işi ile ilgili çekinceler 2000 ve 2002 yıllarında uygun ulusal yasa değişiklikleri sebebiyle geri çekilmiştir, çalışan kadınlar için başka koruyucu önlemlerin muhafazasına ilişkin çekince halen mevcuttur.

CEDAW kadınlar için şüphesiz en önemli uluslararası insan hakları aracıdır. Her iki uluslararası sözleşmede zaten yer alan kadınların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını ayrıntılı olarak iki hüküm çerçevesine koymaktadır: Kadınlara karşı cinsiyet ve medeni durum temeline dayalı ayrımcılığın yasaklanması ve kadın erkek arasında hak eşitliği, eşit muamele ve eşit konum şartı. Sözleşme önsöz ve toplam 30 maddeden oluşmaktadır. Önsözde ayrımcılığın her şeklinin insan onuruna karşı duyulan saygıyı ihlal ettiği açıkça vurgulanmaktadır. Bunun dışında sözleşme maddeleri veya Birleşmiş Milletler'in diğer hukuksal ve amaç belirleyici araçları 1979 yılından beri devamlı geliştirilen birçok yaklaşımı içermektedir, örneğin "bir ülkenin tamamen kalkınması, dünyanın esenliği ve barış için kadının tüm alanlarda mümkün olduğu kadar çok ve eşit

1 Declaration on the Elimination of Discrimination against Women (Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi).

haklarla katılımı şarttır” düşüncesi.² Kadınlarla erkekler arasında tam hak eşitliğine sadece, “toplumda ve aile içinde erkeğin geleneksel rolü ile kadının rolü” değişirse, ulaşılır itirafı da son derece önemlidir. Bunun anlamı şudur: Kadının doğurganlığı onun ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmamalıdır ve “çocuk yetiştirme erkek ve kadının ve de toplumun beraber paylaşması gereken bir görevdir”.

Maddeler içerik ve yönetime yönelik maddelere ayrılmaktadır (bu ciltteki Karin Tertinegg’in sözleşmenin içerikle ilgili maddelerine ilişkin ayrıntılı anlatımlarını karşılaştırınız). Birinci kategoride (Madde 1–16, 24) devletlerin ayrımcılık yasağını ve eşitlik şartını gerek genel (çerçeve maddeleri denilen 1–5, 24) gerekse kadınların tek tek yaşam alanlarında (spesifik içerikli maddeler 6–16) gerçekleştirmesine ilişkin yükümlülükler belirtilmiştir. Yönetme yönelik maddeler (17–23, 25–30) komitenin yapısını ve görevini, taraf devletlerin rapor yükümlülüğünü, sözleşmenin kabulü, sözleşmenin değiştirilmesi, çekincelerin konulması ve taraf devletler arasında sözleşme ile ilgili ihtilaflara müdahale edebilecek uzlaştırma mekanizmalarına ilişkin yöntemleri tanımlamaktadır.

Sözleşmenin çerçeve maddelerinin en önemli unsurları şunlardır:

- **Ayrımcılığın tanımı:** Sözleşme kadınların gerek biyolojik cinsiyetleri (sex) gerekse medeni durumları da dahil olmak üzere kadınlara biçilen roller (gender) temeline dayalı doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı tanımlamakta ve yasaklamaktadır (Madde 1). Bu bağlamda sözleşmenin kadınların birçok ayrımcılığa maruz kalabilecekleri gerçeğine dolaylı olarak dikkat çekmesi de önemlidir.³
- **Eşitlik kavramının tanımı:** Sözleşme kadınlarla erkekler arasında hak eşitliği, eşit muamele ve eşit konumu

sadece **formel** anlamda, yani yasa önünde ve yasada, değil, aynı zamanda **maddi** anlamda tanımlamaktadır, yani kadınların kadın insan haklarını kullanırken ve bu haklardan yararlanırken erkeklerle **gerçekten** eşit haklara sahip olmaları, eşit muamele görmeleri ve eşit sonuçların da elde edileceği çerçevede içinde eşit fırsatlara sahip olmaları gerekir (Madde 2, Madde 4 paragraf 1, Madde 24).

- **Özel önlemlerin uygun bulunması:** Sözleşme kadınlarla erkekler arasında gerek biyolojik gerekse toplum tarafından düzenlenmiş farklılıkları kabul eder, yani sözleşme hem taraf devletlere ve bu devletlerin doğrudan temsil organlarına hem de diğer aktörlere kadınların maddi hak eşitliğinden, eşit muameleden ve eşit konumdan yararlanmalarını sağlamak için kadınlara erkeklerden **farklı** davranmalarına da izin verir. Örneğin kadının doğurma ve emzirme ehliyetine bağlı anneliği koruma düzenlemelerinde sakınca yoktur, fakat zaman zaman gereklilik ve donatım açısından kontrol edilmeleri gerekir. Kadınlara erkekler arasındaki maddi eşitliğin oluşmasını hızlandırmak için özellikle kadınları destekleyen ve hatta gerektiğinde erkeklerden üstün tutan **zamanla sınırlı** özel önlemler caizdir ve hatta komitenin görüşüne göre bu amaca ulaşmak için gereklidir. (Madde 4).⁴
- **Bütün yaşam alanlarında ayrımcılığın tüm şekilleri hakkında:** Sözleşme yaşamın her alanında kadınlara karşı bütün ayrımcılık şekillerini kapsamaktadır ve böylece aile içinde ortaya çıkan ayrımcılığı da içine almaktadır. Şiddetten koruma da dahil olmak üzere hak eşitliği, eşit muamele ve eşit konum kurallarının evlilik ve aile alanında ata erkil düşüncelerden dolayı uzun zaman geçerli olmamasından dolayı – ve bu halen bir dizi ülkelerde bugün bile mevcuttur – bu

2 Örneğin BM-Güvenlik Konseyi’nin “Kadınlar, Barış ve Güvenlik” ile ilgili kararını (2000) karşılaştırınız.

3 Kadın grupları birçok ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar, sadece cinsiyetlerinden ve medeni durumlarından dolayı kadın olarak değil, aynı zamanda diğer yaşam şartları ve faktörlerden dolayı da ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Dünya çapında kadınların çoğunluğunun yaşadığı kırsal bölgelerdeki kadınlar için ayrı bir maddenin (14) tanınması ile örneğin belli bir “ırka” veya etnik gruba ait olması, yaşı veya sağlık durumu sebebiyle birçok ayrımcılıkla karşılaşan diğer kadın grupları için de anlayış oluşacaktır.

4 Bununla ilgili olarak 25 no.lu Genel Tavsiye’yi karşılaştırınız.

özellikle önemlidir. Kadınların ailenin dışında karşılaştıkları birçok ayrımcılık şeklinin temelini kadınların aile içinde maruz kaldıkları ayrımcılık oluşturmaktadır (Madde 1).

- **Kültürün önemi:** Sözleşme kadınların erkeklerle karşılaştırıldığında zayıf oldukları ile ilgili ön yargıları ve basmakalıp rolleri destekleyen ve kadınlara karşı ayrımcılığı haklı sayan kültürel ve de dine bağlı uygulamaların, adetlerin ve davranış kalıplarının değiştirilmesini ve ortadan kaldırılmasını talep etmektedir. (Madde 2 paragraf f; Madde 5 paragraf a)
- **Devletlerin yükümlülükleri:** Sözleşme bir taraf devletin yerine getirmesi gereken yükümlülükleri belirtmektedir. Bu yükümlülükler kadınlara bütün alanlarda tam bir “gelişme ve ilerleme” ve cinsiyet ve de medeni durumlarından dolayı ayrımcılığa maruz kalmadan tüm haklarını tamamen gerçekleştirmelerini sağlamak için yasal ve diğer önlemlerle **gecikmeksizin** müdahaleyi içermektedirler; sözleşmenin devlet görevlileri ve aynı zamanda özel kişiler, şirketler ve kuruluşlar tarafından uygulanması için sorumluluğu da kapsamaktadır. Her ne kadar bir taraf devlet sözleşmenin uygulanması **yolunu** kendi seçebilse de, her durumda sözleşmede yer alan hakların ve yükümlülüklerin gerçekten gerçekleştirilmesinde **sonuçlar** elde etmek zorundadır (Madde 2, 3, 24)⁵

Taraf devletin çerçeve maddelerinin burada belirtilen unsurlarını spesifik içerikle ilgili maddeler olan 6–16’ya ilişkin bütün önlemlerde dikkate alması gerekmektedir. Bu maddeler kadın ticareti ve kadının fahişelik yoluyla kullanılması yasağını, kamu ve siyasi yaşamda, bir ülkenin uluslararası temsil edilmesinde, vatandaşlık hukukunda, eğitimde, öğretimde, çalışma haya-

tında, sağlık yardımında, ekonomik ve sosyal hayatın tüm alanlarında, kadının evlilik ve aile içindeki statüsünde ve medeni haklardan istifade ehliyetinde kadına karşı ayrımcılık yasağını içermektedirler.

Bir taraf devletin çerçeve maddelerine uygun bu maddelerde belirtilen ayrımcılık unsurlarında doğrudan veya dolaylı bir ayrımcılığın mevcut olup olmadığını daima sorgulaması gerekir. Bunun dışında taraf devletin ayrımcılığın bu şekillerinin kültüre bağlı yasalar, aydınlatma ve eğitimle ortadan kaldırılması gereken düşüncelerde hangi dereceye kadar yer aldığını, koruyucu veya zamanla sınırlı özel önlemlerin gerekli olup olmadıklarını ve seçilen önlemlerin kadınların **hayat deneyiminde** kadın erkek eşitliği anlamında gerçekten belirgin sonuçlar sağlayıp sağlamadıklarını değerlendirmesi gerekmektedir.

Şu an geçerli olan 25 Genel Tavsiye’de komite tek tek maddelerin önemini ve bunların içerdiği devlet yükümlülüklerini ayrıntılı olarak açıklamakta ve metinde açıkça belirtilmeyen ayrımcılık unsurlarına da dikkat çekmektedir. Böylece komite 12 (1989), 14 (1990) ve özellikle 19 (1992) sayılı Genel Tavsiyeler’de Birleşmiş Milletler çerçevesinde ilk ses olarak kadınlara karşı şiddeti ve – özel şiddet şekli olarak – kadın sünnetini ayrımcılığın bir şekli olarak yorumlamış ve bir taraf devletin bu insan hakları ihlallerini yasalar ve diğer önlemlerle önlemesi, failleri cezalandırması, mağdurları rehabilite ettirmesi ve mağdurlara tazminat ödemesi ve de failleri yeniden topluma kazandırması gerektiğini açıkça belirtmiştir.⁶ Geçen yüzyılın doksanlı yıllarında Birleşmiş Milletler’in çeşitli dünya konferanslarının hukuksal olarak bağlayıcı olmayan sonuç belgelerinin, özellikle Pekin’deki 4. Dünya Kadın Konferansı’nın (1995) “Eylem Platformu”nun kapsamlı

5 Madde 9 ve madde 15 bunun dışında kadın ve erkeğin kanun önünde ve “tabiiyetin alınması, değiştirilmesi veya muhafazası” ile ilgili hemen eşit konumda olmasını talep etmektedir.

6 21. maddenin 1. paragrafına göre komite bunun gibi genel tavsiyelerde bulunabilir. Bu tavsiyeler komitenin internet sayfasında BM-Dillerinde incelenebilir (linklere ve literatüre bakınız).

problem analizleri ve detaylı eylem tavsiyelerinin CEDAW'ın tüzel ve hukuki bağlayıcılığı olan tek tek maddelerinin daha derin kavranması için dikkate alınması gerekir.

CEDAW'ın uygulanmasını denetleyen CEDAW-Komitesi taraf devletler tarafından aday olarak gösterilen ve bu devletler tarafından dört yıllığına seçilen bütün kıtalardan gelen 23 üyeden meydana gelmektedir. Tekrar seçilmek mümkündür. Üyeler aslında fahri olarak çalışırlar ve aday gösterildikleri ülkelere olası talimatlarına bağlı değildirler. Sözleşmenin içerdiği haklar ve devlet yükümlülükleri ile bağdaştırılması gereken değişik hukuk sistemlerini ve kültürleri bilirler. Çeşitli mesleklerden geldikleri için kadınların yaşam alanlarındaki değişik ayrımcılık unsurlarının geniş spektrumunu kavrayabilmektedirler. 1982 yılından beri komitede sadece üç erkek bilirkişi görev almıştır. Şimdiye kadar Avusturya'dan bilirkişi komitede yer almamıştır. Komite birçok defa yılda bir kaç hafta bir araya gelmektedir. Birleşmiş Milletler yönetimi komitenin çalışmasını desteklemektedir. 1982–2007 yılları arasında BM-Kadını Destekleme Bölümü tarafından ilk önce Viyana'da ve daha sonra New York'ta gerçekleşmiştir. 2008 yılından itibaren Cenevre ve New York'ta bulunan İnsan Hakları Yüksek Komiseri komite ile ilgilenecektir.

Sözleşme ve İhtiyari Protokol komitenin ana görevlerini belirler, o da şudur: Bir taraf devletin sözleşmeyi uygulayıp uygulamadığını ve sözleşmeye uyup uymadığını üç değişik yöntemle denetlemek. İlk yöntem 1983 yılından beri uygulanan rapor yöntemidir. Sözleşmeye göre taraf devletin düzenli aralıklarla – sözleşmenin ilgili devlet bakımından yürürlüğe girmesini takiben bir yıl içinde, bilahare her dört yılda bir veya komitenin talep ettiği zamanlarda – yazılı bir raporu komiteye sunma yükümlülüğü vardır (Madde 18).

Komite raporu değerlendirir ve hkmete yazılı formüle edilmiş sorular sorar. Rapor ve hkmetin yazılı yanıtları daha sonra ülkenin hükümet delegasyonu ile birlikte beş saatlik bir oturumda tartışılır. Komite bugünkü uygulamaya göre incelemenin ve tartışmanın sonuçlarını taraf devletin sözleşmeyi uygulamasında ortaya çıkan olumlu ve olumsuz tarafları belirttiği ve yasalar veya diğer önlemlerle gerçekleştirilecek bundan sonraki eylem adımları için tavsiyelerin ve programların yer aldığı bir “ kesin yorum” ile özetler. Eğer bunlar taraf devlet tarafından uygulanmazsa, komite bir sonraki tartışmada uygulanması yönünde sadece uyarıda bulunabilir, çünkü komitenin yaptırım olanakları yoktur. Fakat bununla birlikte raporlar ve “kesin yorumlar” bugün herkese açıktır ve internetten kolayca indirilebilir. Böylece bir taraf devletin mahcup olması sağlanabilir. Avusturya bugüne kadar komite ile toplam dört oturumda tartışılan altı devlet raporunu kaleme almıştır.

İhtiyari Protokol Şikayet ve inceleme araçlarını kullanıma açmaktadır. Birinci durumda bir kadın veya kadınlar grubu sözleşmeye istinaden haklarının devlet, özel bir kişi, bir kuruluş veya bir şirket tarafından ihlal edildiğini düşünüyorlarsa ve bu suçun ulusal yargı yolu ile (yeterli) cezalandırılmadığı görüşüne sahiplerse, komiteye başvurabilirler. Komite nc yöntem çerçevesinde ağır veya sistematik insan hakları ihlali hakkında güvenilir bilgilere dayanarak, bir ülkede inceleme yürütebilir.⁷ Bu her iki görevde de komite mahkeme olarak hareket edemez, sadece tavsiyelerde bulunabilir.

 yöntemin her biri ilgili taraf devletinde kadının kadın insan haklarını kullanırken ve bu haklardan faydalanırken erkeklerle hak eşitliği, eşit muamele ve eşit konum anlamında durumunun düzeltilmesine yol amalıdır. Uygun başarıların mutlaka komi-

7 Şimdiye kadar Avusturya'dan birlikler iki kadın için iki Şikayet başvurusunda bulunmuş ve komite 2007 Ağustos ayında bu başvurular hakkında olumlu karar vermiştir.

tenin yirmibeş yıllık çalışmasında kayıt edilmesi gerekir.⁸ Komite raporda sözleşmenin maddelerine göre kadınların tüm yaşam alanları hakkında görüş bildirmektedir. Şikayet usulünde tek bir kadının veya bir kadınlar grubunun hakkının veya haklarının olası ihlali ele alınmaktadır. İnceleme yönteminde kadınlara karşı sistematik ve yapısal insan hakları ihlalleri seçilen alanlarda sorunsallaştırılabilir. Her üç yöntemde komitenin çalışması bugün Birleşmiş Milletler'in özel örgütlerince, özellikle "gölge raporları" ile sayısız ek bilgiler veren ulusal ve uluslararası İnsan Hakları ve Kadın Birlikleri tarafından desteklenmektedir. Kadın ve İnsan Hakları Birlikleri sözleşmenin değerini günlük yaşamda da öğrenilir kılmaktadırlar. Bunu taraf devletin hükümetine karşı lobi çalışmaları, şikayette bulunan kadınlara destek ve ülkede kadınlara karşı mevcut olan ağır ve sistematik insan hakları ihlallerine dikkat çekme yolu ile gerçekleştirmektedirler.

8 Bununla ilgili Schöpp-Schilling/Flinterman 2007'yi karşılaştırınız.

CEDAW nasıl ortaya çıkmıştır?

Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin Oluşum Tarihi

Dorothea Gaudart **Birleşmiş Milletler çerçevesinde tarihsel gelişim**

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru müttefik galip devletler uluslararası işbirliği ile barış ve güvenliğin korunması için dünya örgütü olmak amacı ile ilk adımları atmışlardır. Birleşmiş Milletler'in 1945 yılında San Francisco'da kuruluş konferansında bir kaç katılımcı kadın "erkek ve kadın eşitliği" (equal rights of men and women) ilkesinin Birleşmiş Milletler Şartı'na dahil edilmesi için mücadele etmiştir. O tarihten itibaren kadınlar dünya çapında "insanların temel haklarının, kişisel onur ve değer, **erkek ve kadın** ve de büyük ve küçük uluslar için **eşit hakların**" Birleşmiş Milletler'in Anayasası'nın önsözünde belirtildiğine dikkat çekmektedirler.

Brezilyalı delege Bertha Lutz'un başvurusu üzerine Birleşmiş Milletler Ekonomi ve Sosyal Konseyi (Economic and Social Council; ECOSOC) kadının siyasi statüsünü incelemesi gereken bir komisyon kurmuştur. Talep edilen komisyon ilk önce İnsan Hakları Komisyonu'nun alt birimi olarak kurulmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri delegesi Eleanor Roosevelt 16 kadın delege ve 11 devletin danışmanları ile birlikte dünya kadınları için açık bir mektup hazırlayarak, bu mektubu dünyadaki bütün kadınlar adına 1946 yılının Şubat ayında Londra'da yapılan Birleşmiş Milletler'in Birinci Genel Kurulunda okumuştur: "Dünyanın çeşitli kısımlarındaki kadınların kendi uluslarının yaşamında farklı katılım olanaklarına sahip olduklarını, bazılarının yasalar aracılığı ile medeni

haklarını kullanmakta engellendiklerini ve bu yüzden de doğrudan doğruya sorunlarını farklı gördüklerini kabul ediyoruz. Grup olarak bu noktalarda aynı fikirde olmamızdan sonra Birleşmiş Milletler kadınlarının önemli bir fırsat ve sorumluluk ile karşı karşıya olduklarına dair tam inancımızı tüm ülkelerimizdeki kadınlara anlatmak istiyoruz: İlk olarak kadınların savaş sırasında yaptıkları ilerlemeleri kabul etmek ve fırsat çıktığında kalifiye kadınların sorumluluk almalarına hazır olmaları için kendi ülkelerindeki yaşam standartının düzeltilmesi ve acil yeniden yapılanma çalışmalarına faal katılmak; ikinci olarak dünya sorunlarını ve uluslararası işbirliğinin gerekliliğini ve de kendi ülkelerindeki sorunları anlayabilmeleri için kadınların kız ve erkek çocuklarını aynı şekilde bilgilendirmek; üçüncü olarak antidemokratik hareketlerin şimdi ve gelecekte yanılmaları yol açmalarına izin vermemek; dördüncü olarak kadınların kendi ülkelerindeki ve dünya topluluğundaki yaşama ve sorumluluklara tam katılım hedefinin ortak hedef olduğunu ve bu hedefe ulaşmak için dünya kadınlarının birbirlerine yardım etmeleri gerektiğini kabul etmek."

"Alt komisyon"un yedi üyesi (Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Lübnan, Polonya, Fransa, Hindistan ve Çin) 1946 yılının Mayıs ayında bir araya gelerek, İnsan Hakları Komisyonu altında çalışmayı protesto etmişler, kendi görev alanlarını düzenlemeye ve çalışmalarını "kadınların erkeklerle aynı düzeyde durmalarına kadar sürdürmeye" başlamışlardır. "Siyasi haklar olmadan ilerlemenin fazla mümkün

olmamasından dolayı öncelik uygulamada siyasal haklara verilmelidir.” O zamanlar 51 ülkenin 30’unda daha kadınların seçme hakkı bulunmaktaydı (Avusturya’da kadınlara seçme hakkı 1918 yılında getirilmiştir).

29 Mart 1947 tarihinde kadınlar Kadının Statüsü Komisyonu’nun (Commission on the Status of Women, CSW) Birleşmiş Milletler bünyesinde İnsan Hakları Komisyonu ile eşit derecede kurulmasını sağlamışlardır. Kadının Statüsü Komisyonu’nun görev alanı şuydu: “Kadın haklarını siyasi, ekonomik, sosyal ve eğitim alanlarında desteklemek için Ekonomik ve Sosyal Konseye tavsiyelerde bulunmak ve raporlar hazırlamak” ve “kadın hakları alanında aciliyet gerektiren sorunların hemen ele alınması için erkeklerle kadınların eşit haklara sahip oldukları ilkesini kabul ettirmek, uygun tavsiyelerin yürürlüğe girmesi için öneriler hazırlamak.” (29 Mart 1947 tarihli ECOSOC Kararı 48 (IV)).

Daha sonraki gelişmelerle ilgili birkaç sayı: 1945 yılında yapılan kurulum konferansından sonra Birleşmiş Milletler’in üye devlet sayısı 51’den 192’ye çıkmıştır. Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından seçilen Kadının Statüsü Komisyonu ilk önce 15 üye devletten oluşmaktaydı. 1990 yılından beri Kadının Statüsü Komisyonu toplam 45 üyeden oluşmaktadır. Komisyon Afrika Devletleri (13), Asya Devletleri (11), Doğu Avrupa Devletleri (4), Latin Amerika ve Karibik Devletleri (9) ve de Batı Avrupa ve diğer devletler (8) olarak ayrılmaktadır. Dört yıl için seçilen üyeler ilgili hükümetlerin temsilcilerini göndermektedirler ve gözlemci devletlere de izin verilmektedir. Avusturya müttefiklerin çekilmesinden ve 1955 yılında devlet sözleşmesinin imzalanmasından sonra Birleşmiş Milletler’e üye olmuştur. Avusturya 1965–67, 1970–72 ve 1989–96 yıllarında Kadının Statüsü Komisyonu’nda üye olarak görev yapmıştır.

Uluslararası İşbirliği

Kadının Statüsü Komisyonu üye devletlerdeki kadınlarla ilgili hukuksal ve gerçek durum arasındaki eşitsizlikler ve kadınların yaşam şartları hakkında bilgiler toplar ve bunları değerlendirir. Bilgiler üye devletlere ve sivil toplum örgütlerine (Non Governmental Organizations, NGOs) yönelik kapsamlı anketlerle toplanır. Bu bilgiler uzman görüşleri, istatistik analizler ve raporlarla tamamlanır. 1–2 yıllık soruşturmadan sonra bu değerlendirmenin sonuçları ülkeler karşılaştırmaları şeklinde Kadının Statüsü Komisyonu’na gelir. İlgili hükümet temsilcileri bunlardan sonuç çıkarırlar ve kararlar, tavsiyeler, açıklamalar veya anlaşmalara ilişkin ortak metin konusunda uzlaşmak için görüşürler. Bu sonuç metinleri daha sonra Kadının Statüsü Komisyonu tarafından Ekonomik ve Sosyal Konsey üzerinden Birleşmiş Milletler’in en yüksek kuruluna, yani her yılın Eylül ayında başlayan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na karar vermesi için iletilir.

Tek tek çalışma konuları hakkında sonuç çıkarılacak görüşmelere Birleşmiş Milletler’in özel örgütleri çağrılır, örneğin ekonomik ve sosyal konularda IAO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ve kadınların eğitimi ile ilgili UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü).

Kadının Statüsü Komisyonu başından beri uluslararası sivil toplum örgütleri, özellikle kadın örgütleri ile iyi bir çalışma ilişkisi içindedir. Bu uluslararası çatı birlikleri üzerinden ulusal kadın örgütlerinin de kadının statüsünün daha iyi bir duruma getirilmesi için dünya çapında birlikte etkili olma faaliyetine geçmişte katıldıkları ve halen katılmaya devam ettikleri anlamına gelmektedir.

Kadınlar için sözleşmelerin ve hukuk araçlarının oluşma sebepleri

İnsan Hakları Sözleşmelerine ilave edilen ve ırk, dil, din, köken ve politik görüşün yanında cinsiyeti de içeren ayırım gözetmeme hükmü ile kadının insanların bir alt kategorisi olmadığı kabul edilmiştir. İnsanlar cinsiyetsiz ve soyut değildirler. İnsan haklarının evrensellik fikri ve hukukun kendisi de uzun bir zaman insanların cinsiyetsiz ve soyut oldukları düşüncesini vermiştir. Bugüne kadar geniş bir şekilde yaygın olan bu düşüncede erkeklere uygun bir dil şeklinin kullanılması etkili olmuştur.

Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkesine dayanmaktadır. Ayrımcılık gözetmeme ilkesi dünya çapında kabul edilen bir hüküm olmasına rağmen, ayrımcılığın önlenmesi cinsiyet dolayısıyla insan hakları ile ilgili bu sözleşmelerin kabulünden sonra da dünya çapında gerçekleşmekten daha çok uzaktır.

Bu sebepten dolayı Kadının Statüsü Komisyonu dünya kamuoyunun dikkatini –soğuk savaş zamanlarında da – kadınlarla erkekler arasındaki problemlere ve mevcut eşitsizliklere çekmek için İnsan Hakları Sözleşmeleri'nin tasarılarına bütünlemeler önermiştir. Kadının Statüsü Komisyonu'nun ana çalışma alanı özellikle siyasal ve kamusal yaşamda, eğitim alanında, iş piyasasında, sağlık alanında, ekonomik ve sosyal hayatta, şehir ve kırsal alanda, bütün evlilik ve aile içi konularda cinsiyetlerin eşitliğine ilişkin evrensel, yani genel geçerliliği olan standartları düzenlemektir. Dünya çapında kadınların hukuki konumları ve gerçek hayat durumları hakkındaki kapsamlı bilgiler ve değerlendirmeler Kadının Statüsü Komisyonu'nun adım adım kadınların insan haklarını düzenlemesine ve çeşitli

sözleşmeler veya hukuksal araçlarda belirlenmesine olanak tanımaktadır.

Kadının Statüsü Komisyonu üyelerinin çabaları sayesinde aşağıda da görüleceği gibi kadın hakları bu arada bir sürü uluslararası beyannamelerin ve sözleşmelerin içeriğine girmiştir:

- Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme, 1952
- Evli Kadınların Tabiiyetine İlişkin Sözleşme, 1957
- Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline İlişkin Sözleşme ve Tavsiye, 1962 ve 1965
- Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi, 1967
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 1979
- Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Beyanname, 1993
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin İhtiyari Protokolü, 1999

Uluslararası “tavsiyelerin” ve “beyannamelerin” devletler için doğrudan doğruya hukuksal olarak bir bağlayıcılığı yoktur, fakat devletlerin gelecekteki davranışları için bir esas teşkil etmektedir. Buna karşılık uluslararası “anlaşmalar” veya “sözleşmeler” bunları onaylayan devletleri kabul edilen ilkelere uymak ve ulusal anayasa ve kanun hükümlerine alınan hükümleri uygulamakla yükümlü kılarlar.

Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

Kadın erkek eşitliği ilkesinin bütün yaşam alanlarında gerçekleştirilmesi için atılan en önemli adım 18 Aralık 1979 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'da kabul edilen **Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi**'dir.

Bu sözleşme kadınlara karşı ayrımcılığı bütün alanlarda yasaklamasından ve devletleri eşitliği hukuksal ve gerçek düzeyde sağlamakla yükümlü kılmasından dolayı özellikle önemlidir. Sözleşme eşit haklar ilkesinin medeni duruma bakılmaksızın bütün kadınlar için geçerli olduğunu belirtmektedir. 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılan sözleşme İkinci Dünya Kadın Konferansı'nın açılış protokolünde 51 devlet tarafından imzalanmış ve 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Üye ülkelerin sözleşmeyi dünya çapında uygulamak için gösterdikleri politik iradenin artışı ratifikasyon sayısının artmasında görülebilir.

Kadınları desteklemeye yönelik uzun süreli programların gelişimi

1960'lı yıllarından beri Birleşmiş Milletler'e üye devlet sayısı artmaktadır. Kadınları teşvik programları, danışma hizmetleri ve teknik destekler ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlara ve onların kendi ülkelerinin gelişme süreçlerine katılımına yöneliktir. Dünya kamuoyunun dikkatini bu zorluğa çekmek için Kadının Statüsü Komisyonu'nun önerisi üzerine 1975 "Kadının Uluslararası Yılı" ilan edildi. Bu yılın hedefleri şuydu:

- Erkek kadın eşitliğini desteklemek;
- Kadının kendi ülkesindeki gelişme süreçlerine entegrasyonunu sağlamak ve
- Kadının uluslararası işbirliğine ve dünya barışının güçlenmesine katkısını artırmak.

O zamandan beri Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansları dünyanın dört bölgesinde yapılmıştır: 1975 Meksika, 1980 Kopenhag, 1985 Nairobi, 1995 Pekin. Bu dünya kadın konferansları çerçevesinde Kadının Statüsü Komisyonu tarafından da hazırlanmış programlar çıkartılmıştır. Örneğin

arasında insan hakları alanının da bulunduğu oniki kritik alanda kadınlar için engellerin önlenmesine ilişkin stratejileri CEDAW-Sözleşmesine dayanarak ele alan Pekin'deki Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Deklarasyonu ve Eylem Platformu ("Beijing Platform for Action") bu programlara aittir. Pekin'de hükümet temsilcileri uygulamak için ulusal eylem planları hazırlayacaklarını taahhüt etmişlerdir. Bu yüzden Kadının Statüsü Komisyonu'nun görev alanı genişletilmiştir: 1996'dan beri bu komisyon Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nun uygulanmasından da sorumludur.

1990'lı yıllarda CEDAW-Komitesi kadınların insan hakları durumuna ilişkin güncel bilgiler ve komite başkanının veya tek tek üyelerinin faal katılımı ile Birleşmiş Milletler'in tüm dünya konferansları ile özel bir bağlantıyı sağlamış ve bu dünya konferansları da örneğin 1993'de Viyana'da yapılan İnsan Hakları Dünya Konferansı gibi CEDAW-Komitesi'nin statüsünü dünya çapında güçlendirmiştir.

1993 Haziran ayında Viyana Uluslararası Merkezi'nde gerçekleştirilen İnsan Hakları Dünya Konferansına 172 devletten 2100 hükümet temsilcisi ve aynı konferans alanında yapılan "Herkes için tüm insan hakları" sivil toplum örgütleri forumuna 1529 örgütten 2700 temsilci katılmıştır. Sivil toplum örgütleri yarı yarıya dünyanın tüm bölgelerinden gelen kadınlar tarafından temsil edilmiştir.

Genelde örneğin 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden beri insan hakları alanında ilerlemeleri denetlemek ve değerlendirmek ve de insan hakları standartlarının uygulanmasında Birleşmiş Milletler yöntemlerinin ve mekanizmalarının etkinliğinin değerlendirilmesini yapmak hedeflenmiştir.

Konferansın hazırlık sürecinde Kadının Statüsü Komisyonu ve CEDAW-Komitesi tarafından kadınlara karşı

insan hakları ihlallerinin ele alınması talebini bazı hükümetler açıkça gündeme almaya yanaşmamışlardır.

İkilem geleneksel insan hakları örgütlerinin kadın haklarını daha henüz uluslararası hukuk araçları ışığında görmemelerinde ve geleneksel kadın örgütlerinin şimdiye kadar Birleşmiş Milletler'in insan hakları faaliyetleri ile az ilgilenmelerinde yatmaktadır.

İlgili sivil toplum örgütlerinin konferans öncesi ve konferans sırasında sayısız paralel faaliyetleri ile destekleri bu alanda daha da önemli olmuştur.

Burada değişik ülkelerden ve dünyanın farklı bölgelerinden gelen 25 kadının 1000 dinleyici ve dört kişiden oluşan hakimler kurulu önünde kendilerine karşı işlenen insan hakları ihlallerini anlattıkları sembolik mahkeme çok önemsenmiştir. Bu insan hakları ihlalleri aile içi şiddeti ve silahlı çatışmalardaki şiddeti, kadın sünnetini, politik koğuşturmayı ve zorla fuhuşu kapsamaktaydı. Bu medya açısından etkili olan tanık ifadelerinin çıkış noktası Center for Women's Global Leadership, Rutgers University ve New York'taki International Women's Tribune Center tarafından hayata geçirilen ve 200 den fazla uluslararası kadın sivil toplum örgütleri tarafından desteklenen evrensel bir başvuru ve kampanya idi.

1993 Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansında Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı kabul edilmiştir. Deklarasyonun 18. maddesinde kararlaştırılmıştır: "Kadınların ve kızların insan hakları evrensel insan haklarının ayrılamaz, bölünemez ve devredilemez bir parçasıdır. Kadının ulusal, bölgesel ve uluslararası alanda politik, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamda tam ve eşit katılımının sağlanması ve cinsiyet sebebiyle kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi uluslararası topluluğun öncelikli hedefleridir. Cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel tacizin her şekli, kültürel önyargılara bağlı

suistimal de dahil olmak üzere sömürü ve uluslararası insan ticareti insan kişiliğinin onuru ve değeri ile bağdaşmaz ve ortadan kaldırılmaları gerekir."

Eylem Programında ayrıca "kadının eşit statüsünün ve kadının insan haklarının öncelikli desteği" talep edilmektedir. Bunun dışında üye devletlerin hükümetlerinden sözleşmeyi onaylamaları ve sözleşmeye ilişkin çekincelerini geri çekmeleri istenmektedir. Ayrıca üye devletlerden ve Birleşmiş Milletlerin kendisinden halkı sözleşme konusunda bilgilendirmeleri ve adalet, polis ve sağlık işleri için ve de Birleşmiş Milletlerin barışı koruyucu hareketleri çerçevesinde özel eğitim programlarını uygulamaları talep edilmektedir.

CEDAW'ın önemi nedir?

Kadınların İnsan Hakları ve Avusturya İçin Yükümlülükler

Karin Tertinegg

Devletler hukukuna ilişkin bir sözleşmenin kadınların günlük yaşamı ile ne ilgisi vardır? Avusturya'da kadınların sahip oldukları yaşamlarını istedikleri gibi düzenleme olanakları bundan nasıl etkilenir? Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Federal Resmi Gazete 443/1982) Avusturya'daki kadınların günlük yaşamı ile ilgilidir, çünkü bu sözleşme şu sorulara somut yanıtlar vermektedir: İnsan Haklarının kadınlar için anlamı nedir? Kadınlara karşı ayrımcılık ne demektir? Ayrımcılığın ilişkilerde kadınlara karşı kullanılan şiddet, oturma ve çalışma izinleri, güvenli yöntemlerle çocuk aldırma, evli bir çiftin soyadı ile ne ilgisi vardır? Kadınlar haklarına saygı gösterilmediğinde ne yapabilirler? Sözleşme ve CEDAW-Komitesinin uygulamaları kadınların yaşamın bütün alanlarında, kamu ve özel hayatta, hangi haklara sahip olduklarını açıkça belirler. Ayrıca CEDAW Avusturya'daki şimdiki ve gelecekteki hükümetler için somut direktifler vermektedir: Avusturya yirmibeş yıl önce Avusturya'da kadınların gerçekten tüm haklarını – yaşamın bütün alanlarında – kullanabilmeleri ve hayata geçirebilmeleri ve her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli bütün adımları atacağını taahhüt etmiştir.

İnsan hakları Avusturya'daki kadınlar için ne ifade ediyor?

Hanna Beate Schöpp-Schilling'in yazısında açıkladığı gibi insan hakları her insanın onurundan kaynaklanan en temel haklardır. İnsan hakları devlet-

lerin anayasalarında ve devletler hukukunda yazılıdır. İnsan hakları devlet iktidarını sınırlar ve aynı zamanda bütün insanların insan haklarından faydalanmalarını sağlamak için devletlerin kendiliklerinden harekete geçmelerini talep ederler. İnsan haklarından yararlanma özgürlük, eşitlik ve insan onuruna saygı temelinde insanlara kendi yaşamlarını düzenleme ve belirleme olanağı tanır. Hükümetlerin ve diğer yükümlülük sahiplerinin insan haklarına saygı duyma, insan haklarını koruma ve onları yerine getirme zorunlulukları vardır. İnsan hakları hukuksal haklar ve yerine getirilmedikleri zaman yaptırımlar için temel oluştururlar.

Çeşitli koşullar bir kişinin hakkı olan insan haklarından faydalanma ve kendi yaşamını düzenleme olanağını etkiler. Bu çoğunlukla cinsiyet, tabiiyet, maddi durum, cinsel yönelme, yaş, etnik veya "ırkla ilgili" mensubiyet veya köken, din, sakatlık, medeni durum ve diğer şeylerle ilgilidir.

Kadınlar birçok durumda gerek cinsiyetleri gerekse örneğin etnik bir azınlığa mensup olmak, özürlü olmak, fakirlik ve tabiiyetleri gibi başka nedenler dolayısıyla kendi insan haklarından faydalanırken ve bu haklarını kullanırken birçok defa mağdur duruma düşmektedirler. Sözleşme taraf devletleri yaşamın her alanında kadınların hukuksal ve gerçek düzeyde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını ve her kadının hakkı olan insan haklarından faydalanmasını ve kullanmasını sağlamakla yükümlü kılmaktadır.

Kadınlara karşı ayırım ne anlama geliyor?

Sözleşmenin 1. maddesi kadınlara karşı ayırımın ne anlama geldiğini belirlemektedir: **Kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.**

Kadınlara karşı cinsiyete dayalı ayırım gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Bir tarafta kadınları daha metinlerinde mağdur duruma düşüren düzenlemeler ayrımcıdır (doğrudan ayrımcılık). Diğer tarafta ise belli bir cinsle ilintili olmayan, fakat kullanıldığında kadınların gerçekten mağdur olmasına yol açan bir dilde yazılan düzenlemeler de dolaylı olarak ayrımcıdır. “Cinsiyet sebebiyle” bir tarafta bir insanın “kadın cinsiyeti”, “kız” veya “kadın” adını almasına neden olan bedensel özellikler (bunun için İngilizce terim “sex” dir) anlamına gelmektedir. Diğer tarafta “cinsiyet sebebiyle” sözleşme çerçevesinde kızların ve kadınların bedensel özellikleri dolayısıyla hangi vasıflara ve rollere sahip oldukları veya hangi vasıfları ve rolleri almaları gerektiğine ilişkin toplumsal görüşler anlamına da gelmektedir (bunun için İngilizce terim “gender” dir). Bugüne kadar dünya çapında diğer birçok ülkede olduğu gibi Avusturya’da da – çok farklı belirtide – kadınların vasıfları ve rolleri hakkında ve cinsiyetler arasındaki ilişkiye ait kadınların kendi yaşamları hakkında karar verme konusunda erkeklere oranla aynı olanaklara ve haklara sahip olmadıkları sonucuna götüren düşüncelerle karşılaşılmaktadır.

Sözleşmenin 2. maddesi taraf devletlerin **kadınlara karşı her türlü ayırımı kınadığını, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayırımını ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul ettiklerini** belirtmektedir. Bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

- Kadın ile erkek **eşitliği** ilkesini kendi anayasalarına almayı ve bu ilkenin **gerçekten uygulanmasını** sağlamayı
- Kadınlara karşı her türlü ayırımı yasaklamayı
- Kadınların her türlü ayırımı karşı etkin **himayesini** sağlamayı (mahkemeler ve diğer resmi kurumlar aracılığı ile)
- Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından **kaçınmayı**
- **Herhangi bir kişi, kuruluş veya teşebbüsün** kadınlara karşı ayırım yapmasını önlemek için **bütün uygun önlemleri almayı**
- Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları tadil veya feshetmek için gerekli **bütün uygun önlemleri almayı**
- Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden **bütün cezai hükümleri** ilga etmeyi.

Taraf devletlerin kadınların devlet adına hareket eden bir kişi veya özel bir kişi, kuruluş veya bir teşebbüs tarafından engellenmeden bütün alanlarda hak eşitliğinden gerçekten faydalanmalarını sağlamaları da gerekmektedir.

3. madde taraf devletleri özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda olmak üzere kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamakla yükümlü kılmaktadır.

4. maddenin 1. paragrafı kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için alınacak geçici ve özel önlemlerin bu sözleşmede belirtilen cinsten bir ayırım olarak mütalâa edilmeyeceğini belirtmektedir. Burada örneğin kadınların

şimdiye kadar az temsil edildikleri alanlara bu alanlarda gerçekten eşit olarak katılımları sağlanana ve bu alanlarda temsil edilmelerine kadar öncelikli olarak alınmalarını temin edecek yasal kontenjan düzenlemeleri kastedilmektedir.

5. madde devletleri kadın ve erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargılar, gelenek ve göreneklerle mücadele etmek için önlemler almakla yükümlü kılar. Ev işinden, çocuk bakımından ve aile bireylerinin bakımından kadınların esas sorumlu oldukları düşüncesinin ortadan kaldırılması bunun için bir örnektir. Ev, çocuklar ve aile ile bağlantılı görevler madde 5'e göre erkeklerle kadınlar arasında adil bir şekilde paylaşılmalıdır.

Sözleşmede bunların dışında kadınların hangi yaşam alanları ele alınmaktadır?

Kapsamlı çerçeve maddelerinin dışında sözleşmenin içerikli maddeleri kadınların çeşitli yaşam alanları ile ilgilenmektedir.

6. madde devletleri kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi ile yükümlü kılmaktadır. Bu yüzden devletler güvenilir olmayan her türlü iş ilişkileri (örneğin özel evlerde çalışma, sezonluk aylakçılık, seks işçiliği) içinde olan kadınlara kadının insan haklarının tümünden faydalanmalarını sağlayacağını taahhüt etmektedirler. Ayrıca devletlerin seks işçiliği şartlarını seks işçisi olarak çalışan kadınların suistimal edilmemesini ve bu kadınların tüm haklarının korunmasını sağlayacak şekilde düzenlemeleri gerekmektedir.

7. madde politika ve kamu hayatında seçme ve seçilme hakkı, hükümet politikasına katılım, kamu görevlerinde bulunmak ve kamu görevlerini ifa etmek ve hükümet dışı kuruluşlara iştirak

etmek konuları ile ilgili kadınlara karşı ayırımı kapsamaktadır.

8. madde devletleri kadınlara eşit şartlarda hükümetlerini uluslararası düzeyde ve uluslararası kuruluşlarda temsil etmek fırsatını sağlamak için gerekli önlemleri almakla yükümlü kılmaktadır.

9. madde tabiiyetin kazanılmasında, değiştirilmesinde ve muhafazasında ve çocukların tabiiyeti ile ilgili kadınlara karşı ayırımı ele almaktadır.

10., 11. ve 12. maddeler eğitim alanında, iş piyasasında ve sağlık alanında kadınlara karşı ayırımın önlenmesine ilişkindir. Bu hükümler çok kapsamlı olup, her kadının yaşamında çok önemli olan alanları kapsamaktadır, örneğin kız ve kadınların eğitimi ve meslek seçimi, iş hayatında şartlar, değişik yaşam durumlarında kadınların özel gereksinimlerini dikkate alan sağlık hizmetlerinden yararlanma.

13. maddede ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın diğer alanlarındaki ayrımcılık belirtilmiştir.

14. madde kırsal bölgelerdeki kadınların desteklenmesini ele almaktadır.

15. madde medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinki gibi aynı hukuki ehliyeti garanti etmektedir. Bu örneğin mahkeme önünde davalarda eşit muamele anlamına gelmektedir.

16. madde evlilik ve aile hukukunda kadınlara hak eşitliğini kapsamaktadır. Burada evlenmede eşit hak, sadece özgür olarak eş seçme ve tam rıza ile evlenme hakkı, evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar, çocuk sayısına, çocukların yaş farkına ve çocukları ilgilendiren tüm konularda karar verme önemli olanlardır. Ayrıca soyadı, meslek ve iş seçimi hakkı dahil olmak üzere eşlerin kişisel haklarını da kapsamaktadır.

Toplumda kadınların konumunun temel değişikliği için 2., 4., 5. ve 16. maddeler özellikle önemlidir.

Ayrımcılığın ilişkilerde kadına karşı uygulanan şiddet ile ne ilgisi vardır?

Kadınlara karşı şiddet her türlü şekli ile ağır bir insan hakları ihlalidir. Hanna Beate Schöpp-Schilling'in yazısında değindiği gibi CEDAW-Komitesi şimdye kadar üç "Genel Tavsiye", özellikle 19 numaralı Genel Tavsiye ile ilişkiler içinde kadınlara karşı uygulanan şiddetin insan hakları ihlali ve sözleşme anlamında ayrımcılık olarak kabul edilmesinde uluslararası düzeyde önemli katkıda bulunmuştur. Ancak bunun kabul edilmesinden sonra devletleri "özel alanda" çoğunlukla erkeklerin kadınlara karşı uyguladıkları şiddet eylemlerini engellemek ve cezalandırmaktan sorumlu tutmak mümkün olmuştur. Devletler sözleşmenin altında kadınları bu tip şiddet eylemlerinden etkili şekilde korumak ve buna maruz kalan kadınların gerçekten böyle bir şiddetten uzaklaşabilmeleri için şartları sağlamak zorundadırlar. Bu şu an Avusturya'da özellikle örneğin Yabancılar Hukuku, Sosyal ve Evlilik Hukuku ile iş piyasası politikasının hükümlerini ilgilendirmektedir. Şu an Avusturya'da geçerli olan hukuki durum şiddet eylemlerinden sürekli kaçmak isteyen kadınlara bunu gerçekleştirmelerini zorlaştırmakta veya buna olanak tanımamaktadır. İlişkilerde dahil olmak üzere şiddetin her türlü şeklinden uzak yaşamak her kadın ve kızın temel insan hakkıdır.

Avusturya için bunun anlamı nedir?

Avusturya yirmibeş yıl önce CEDAW'ı onaylayarak, uluslararası düzeyde hiç bir kadının kadın olduğu gerekçesiyle ayrımcılığa maruz kalmamasına kadar gerekli olan tüm önlemleri alacağını taahhüt etmiştir.

Metinlerinde kadınlara karşı doğrudan ayırım gözeten birçok düzenleme son yirmibeş yıl içerisinde değiştirilmiş veya kaldırılmıştır. Ortak soyadı belirlenmediği zaman çocukların otomatik olarak babanın soyadını alması kadınlara karşı doğrudan ayırım gözeten ve halen geçerli olan düzenlemelere bir örnektir. Bu düzenleme sözleşmenin yükümlülüklerini ihlal etmektedir ve sözleşmenin tutarlı uygulanması için kaldırılmalıdır. Bunun dışında cinsiyetlerinden dolayı kadınlara karşı dolaylı ayırım gözeten ve değiştirilmesi gereken düzenlemelere gösterilecek halen birçok örnek mevcuttur. Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin son raporda Avusturya kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli olan acil önlemleri almaya davet edilmiştir. CEDAW-Komitesi'nin "kesin yorumları" bu acil önlemler hakkında bilgi vermektedir (Kadın Bakanının web sayfası, linkler ve literatüre bakınız).

Sözleşmeye göre Avusturya insan haklarını garanti etmek, korumak ve yerine getirmekle yükümlüdür ve "gerekli özeni" (due diligence) göstermek zorundadır. Bu "gerekli özenin" devlet adına hareket eden kişiler tarafından da uygulanması gerekmektedir. Örneğin kamu yönetiminde çalışan kişiler, hakimler, erkek ve kadın savcılar, erkek ve kadın polisler uygulamada kadınların haklarının ihlal edileceği kararlar verirlerse, Avusturya sözleşmeye göre bunu engellemek ve uygun şekilde cezalandırmakla yükümlüdür. Sözleşmeye göre Avusturya ayrıca özel kişilerin, kuruluşların veya teşebbüslerin ayırım yapmasını önlemek için gerekli olan tüm adımları atmakla da yükümlüdür ve burada da "gerekli özeni" göstermek zorundadır.

Avusturya’da yaşayan kadınlar için bu ne anlama gelmektedir?

Bir evliliğe bağlı olmadan göçmen kadınların Avusturya’da bağımsız oturma va çalışma izni hakları var mıdır? Cinsiyete dayalı takibat sebeplerinin Avusturya’da kabul edilmesine dair kadın ilticacıların ve kadın mültecilerin hakları var mıdır? Avusturya’da kadınların ekonomi, eğitim, politika alanlarında karar verme pozisyonlarında gerçekten eşit haklarla temsil edilme hakları var mıdır? Kadınlar kısıtlamalar olmadan doğum kontrol araçlarına ulaşabiliyorlar mı ve tıbbi açıdan güvenli çocuk aldırabiliyorlar mı? Şiddetsiz bir ilişki yaşayabiliyorlar mı? Tipik şekilde kadınlar tarafından yapılan iş tipik şekilde erkekler tarafından yapılan iş ile eşit ücretlendiriliyor mu? Ücret almadan ev işi yaptıklarında, çocuklara ve aile bireylerine baktıklarında kadınların sosyal güvencesi bir evlilik veya beraberliğe bağımlı olmadan var mı?

CEDAW, Avusturya’da yaşayan her kadının ister devlet tarafından isterse özel kişiler, kuruluşlar veya teşebbüsler tarafından cinsiyete bağlı bir ayırım veya kısıtlama olmadan kendisine ait olan insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınması, kullanılması ve bunlardan yararlanması hakkına sahip olması demektir.

CEDAW, her kadının kendisine ait olan haklara ve Avusturya’nın sözleşmenin taraf devleti olarak üstlendiği yükümlülüklerle istinat edebilecekleri anlamına gelmektedir. Sözleşme ile tanınmış haklarının ihlal edildiğini düşünen her kadın CEDAW-Komitesine kişisel başvuruda bulunabilir. Başvuru öncesinde ulusal yargı yollarının tüketilmiş olması gerekir.

CEDAW, ister bir ilişkide isterse kamuda kadınlara karşı uygulanan her türlü şiddetin insan hakları ihlali teşkil ettiği konusunda açıklık demektir. Avusturya kadınları etkin bir şekilde

şiddetten korumakla ve şiddet eylemlerini cezalandırmakla yükümlüdür.

CEDAW, kadınlara karşı şiddet uygulayan erkeklerin bu davranışlarından dolayı hesap vermek zorunda oldukları ve bir kadının yaşama ve bedensel ve de zihinsel bütünlük hakkının her durumda diğer her haktan (örneğin failin özel hayatına saygı hakkı) ağır bastığı konusunda açıklık demektir.

CEDAW, örneğin kadınların esas olarak çocuk yetiştirme ve bakma işlerinden, erkeklerin esas olarak ailenin geçiminden sorumlu olduklarına dair düşünce gibi kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı geleneksel düşüncelerin sözleşme anlamında ayrımcılık teşkil ettiği konusunda açıklık demektir.

Sivil Toplum Örgütleri (NGOs) için bu ne anlama geliyor?

Faal eşitlik politikası ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi siyasi partilerin ve hükümetlerin istedikleri zaman uğraşacakları veya uğraşmayacakları ulusal konu değildir, bilakis devletler topluluğuna ve yurttaşlara karşı bir yükümlülük konusudur. CEDAW-Komitesi kadın politikası alanında faaliyet gösteren NGOs’ların devlet politikasına katılımının ve gerekli finansal araçlarla donatılmasının gerekliliğinin altını çizmektedir. Sözleşme ve CEDAW-Komitesinin uygulamaları (“Genel Tavsiyeler” ve “Kesin Yorumlar”) NGOs’ların daha fazla dahil edilmesini ve Avusturya’nın uluslararası yükümlülüklerinin ifadesi olarak eşitlik politikasında somut ilerlemeleri – birçok ayrımcılığa maruz kadınlar için de – talep etmek için iyi bir çerçeve sunmaktadır. Kadınların eşit katılımı gerçekleşene kadar: Politika, ekonomi, sosyal ve kültür alanında. Kamuda, resmi makamlarla ilişkide, meslekte, ekonomide, ilişkilerde, eğitimde, sosyal haklardan faydalanmada, evde.

Eleanor Roosevelt ile konuşmak için:
Bütün bu yerlerin her birisi İnsan
Haklarının olduğu yerdir. Burada İnsan
Haklarının bir anlamı olmadığı sürece,
hiçbir yerde anlamı olmayacaktır – ve
Avusturya’da bu yerlerden birinde
kadınlar ayrımcılığa maruz kaldıkları
sürece Avusturya sözleşmenin taraf
devleti olarak bunu değiştirmekle
sorumludur.

Kadınlar CEDAW'dan nasıl yararlanabilirler?

Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü

Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolü

Karin Tertinegg⁹

BM-Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nde kadınlara tanınan hakları dermeyer etmek için kadınların hangi olanakları vardır? Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra – Avusturya'da 1982 yılında yürürlüğe girmiştir – uzun bir süre kadınların sözleşmede belirtilen haklarının ihlal edildiği iddiası ile CEDAW-Komitesi'ne şikayette bulunma olanakları yoktu. Sözleşmeye ek olarak kabul edilen ve Avusturya'da 22 Aralık 2000 tarihinde yürürlüğe giren (Federal Resmi Gazete III 206/2000) “İhtiyari Protokol” ile bu olanak tabiiyetten bağımsız Avusturya Cumhuriyetinin egemenlik kudretine tabi her kadın için sağlanmıştır.

Neden bir İhtiyari Protokol hazırlanmıştır?

Sözleşme kadınlara karşı insan hakları ihlallerini denetlemek için esas itibarıyla CEDAW-Komitesi'nin düzenli verilen raporları incelemesini ve tavsiyelerde bulunmasını öngörmektedir. Kadınlar için kişisel başvuru hakkı sözleşme hazırlanırken teklif edilmiş, fakat daha sonra bundan tekrar vazgeçilmiştir. O zaman birkaç delege kadınlara karşı ayrımcılığın Apartheid ve “ırk” ayırımı (racial discrimination) gibi “devletler hukukuna ilişkin ciddi bir suç” olmadığı ve bu nedenle böyle bir yönetime gerek olmadığı görüşünü bildirmişlerdir. 1993 Viyana İnsan Hakları Konferansı'nın sonuç belgelerinde ve 1995 Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı'nın Eylem Platformu'nda

böyle bir şikayet yöntemi özellikle talep edilmiştir. BM-Kadının Statüsü Komisyonu 1996 yılında aralarında Anna Sporrer ve Lilly Sucharipa-Behrmann gibi Avusturya'dan başka uzmanlarında yer aldığı Aloisia Wörgetter başkanlığında bir çalışma grubunu İhtiyari Protokolü hazırlamakla görevlendirmiştir.

İhtiyari Protokolün hazırlanması ile ulaşılmak istenen amaçların bazıları şunlardır:

- Kadının insan haklarını daha etkin uygulamak,
- CEDAW ve bu sözleşme ile kadınlara tanınan haklar hakkında taraf devletlerin ve kişilerin daha fazla bilgilendirilmesini sağlamak,
- Taraf devletlerin CEDAW'ı daha iyi uygulamalarını ve ayrımcı yasa ve uygulamaları değiştirmelerini sağlamak,
- BM-Sisteminde cinsiyete dayalı ilk başvuru yöntemi olarak mevcut olan diğer insan haklarına ilişkin başvuru yöntemlerini yeniden değerlendirmek ve
- Kamunun kadının hakları konusunda daha fazla bilinçlenmesini sağlamak.

İhtiyari Protokol sonunda 6 Ekim 1999 tarihinde BM-Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. 22 Aralık 2000 tarihinde genel olarak ve Avusturya için de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin taraf devletleri İhtiyari Protokol'e bağlı olmayı isteyip istemediklerini serbestçe beyan edebilirler. Kadın haklarını uygulamak için iki ek yöntemi içermektedir: **Kişisel başvuru yöntemi (ihbar yöntemi) ve inceleme yöntemi.** Taraf devletler yükümlülüklerini İhtiyari

⁹ Özellikle İhtiyari Protokol uzmanı Dr.ⁱⁿ Anna Sporrer'e teşekkür etmek istiyorum.

Protokol altında sadece **inceleme prosedürünü** kendileri için “Opting-out” denilen uygulama dışında kalma seçeneği ile kısıtlayabilirler.

CEDAW-Komitesi kadının insan hakları ihlallerini kendiliğinden nasıl inceleyebilir?

CEDAW-Komitesi bir taraf devletin sözleşmede belirlenen kadın haklarının vahim veya sistematik ihlali olduğu yönünde bilgi aldığı zaman kendiliğinden **inceleme prosedürünü** başlatabilir. İlk böyle bir inceleme prosedürü 2004 yılında sona ermiştir. Bu incelemenin sebebi Ciudad Juárez, Chihuahua’da (Meksika) kadınların kaçırılması, kadınlara tecavüz edilmesi ve kadınların öldürülmesi idi. Avusturya “Opting-Out” hakkını kullanmamıştır. Bu yüzden esas itibarıyla inceleme yöntemi Avusturya’ya uygulanabilir.

CEDAW-Komitesine başvuru nasıl yapılabilir?

İhtiyari Protokol sözleşme ile tanınmış olan haklardan herhangi birinin bir taraf devlet tarafından ihlal edildiği görüşünde olan kadına (veya kadınlar grubuna) Komite’ye başvuruda veya “ihbar”da (“communication”) bulunma olanağı tanımaktadır. Böyle bir başvuru ilgili kadının kendisi (ilgili kadınlar) tarafından veya

- ilgili kadının adına ve onun rızası ile
- başvuruyu yapan ilgili kadının rızası olmadan onun adına harekete geçmesinin haklı nedenlerini ortaya koyarak, ilgili kadının adına yapılabilir.

Başvuru yöntemi ilgili kadının kendisine açık olduğu gibi diğer bireylere veya kadın örgütlerine de açıktır. Diğer şartlar şunlardır:

- Başvuruların yazılı olarak ve başvuranın kimliği meçhul kalmayacak biçimde yapılmalıdır.
- Başvuruların sadece İhtiyari Protokol’ü onaylayan taraf devletleri ilgilendirmesi gerekir.
- İlgili kadın veya ilgili kadınların bu taraf devletin egemenlik kudretine tabi olması gerekir, fakat bu ülkenin tabiiyetinde olmaları gerekmez.
- Mevcut olan tüm ulusal yargı yollarının tüketilmiş olması gerekir. Eğer prosedür böyle müracaat yollarının uygulanmasında makul olmayan şekilde uzuyorsa veya etkili sonuç verme ihtimali zayıf ise, bu geçerli değildir.

Böyle bir başvurunun gerek CEDAW-Komitesi gerekse başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm çerçevesinde incelenmemiş veya incelenmemekte olması; başvurunun sözleşme hükümlerine aykırı olmaması; başvurunun açıkça temelsiz veya yeterli dayanaktan yoksun olmaması ve başvuruda bulunma hakkının kötüye kullanılmaması gerekli olan diğer şartlardır. Bunun dışında başvuru konusu olan olguların protokolün taraf devlet için yürürlüğe girmesinden sonra vuku bulmuş olması veya bu tarihten sonra da devam etmesi gerekir. Avusturya için bu tarih 22 Aralık 2000 dir.

İhtiyari Protokol kılavuzu Viyana Kadın Bürosu üzerinden sipariş edilebilir; başvurunun İngilizce örneği CEDAW-Web sayfasından temin edilebilir (linklere ve literatüre bakınız).

CEDAW-Komitesine bir başvuruda bulunulduğu zaman ne oluyor?

CEDAW-Komitesi başvuruyu aldığı anda, ilgili kadın için doğrudan tehdit teşkil eden bir tehlike olması durumunda iddiaya konu olan ihlalin mağdur ya da mağdurların görmesi muhtemel, onarılması mümkün olmayan zararları önlemek için **geçici önlemleri** almayı taraf devletten talep edebilir. Eğer komite bir başvuruyu cevaz görürse, birey ya da bireylerin kimliklerinin söz konusu taraf devlete açıklanmasına rıza göstermeleri koşuluyla başvuruyu taraf devletin bilgisine sunar. Taraf devlet görüşlerini altı ay içerisinde komiteye iletir ve komite başvuruyu inceledikten sonra başvuruya ilişkin **görüş ve tavsiyelerini** ilgili taraflara iletir. Burada komite sözleşmede kadına tanınan bir hakkın bir taraf devlet tarafından ihlal edilmediğini tespit eder ve taraf devletin sözleşmeye göre yükümlülüklerini yerine getirmesi için alması gereken önlemler hakkında tavsiyelerde bulunur. Taraf devlet komitenin görüş ve tavsiyeleri üzerine almış olduğu tüm önlemlerle ilgili bilgiler dahil olmak üzere komiteye altı ay içinde yazılı bir cevap sunar.

Devletler Hukukuna göre her taraf devlet CEDAW-Komitesi'nin görüş ve tavsiyelerine uymakla yükümlüdür.

CEDAW-Komitesi hangi başvurular hakkında karar vermiştir?

Komite 2007 yılının Ekim ayına kadar toplam on başvuru hakkında karar vermiştir (Web sayfası linkler ve literatüre bakınız). Komite'nin sözleşmede tanınan hakların ihlalinin tespit ettiği dört başvurudan biri bir kadının zorla kısırlaştırılmasıdır (Macaristan 4/2004). Diğer üç başvuru ilişkilerde erkeklerin kadınlara karşı uyguladıkları şiddet eylemleri sonucu kadının temel insan haklarının ihlalidir (Macaristan 2/2003,

Avusturya 5/2005 ve 6/2005). Yıllarca eşi tarafından ağır şiddet eylemlerine maruz kalan ve ölümlerle tehdit edilen Macar bir kadının başvurusu üzerine Komite, Macaristan'ın taraf devlet olarak ilgili kadını eşinin ağır ve yıllarca süren şiddet eylemlerinden etkili ve hemen korumakta başarılı olmadığına karar vermiştir. Mevcut olan mekanizmaların bunu başaracak durumda olmadığını tespit etmiştir. Komite Macaristan'a ilgili kadının bedensel ve zihinsel bütünlüğünü güvence altına almak, kadına güvenilir bir ikamet olanağı sağlamak ve çocuklarının bakımı için uygun bir yardım vermek, hukuki yardımda bulunmak, uğranılan bedensel ve zihinsel mağduriyete ve de uğranılan haksızlığın ağırlığına uygun tazminat vermek için acil ve etkili önlemler alması yolunda tavsiyelerde bulunmuştur. Komite bunun dışında Macaristan'daki hukuksal ve kurumsal şiddetten koruma mekanizmalarının derhal düzeltilmesi için kapsamlı tavsiyelerde bulunmuştur.

Avusturya'yı ilgilendiren başvurular Kadınlar-Hakkın Korunması Derneği ve Viyana Aile İçi Şiddete Karşı Müdahale Merkezi tarafından yapılmıştır. Her iki başvuru 2002 ve 2003 yıllarında bir kadının eşi tarafından öldürülmesini içermektedir ve failer cinayetler öncesi kadınlara karşı bir dizi şiddet eylemlerinde bulunmuş ve ölümlerle tehdit etmişlerdir. İlgili kadınlar kendilerini bu şiddet olaylarından kurtarmayı faal olarak denemişlerdir: Tehditler ve şiddet eylemleri polise ve savcılığa ihbar edilmiş, her iki failde polis tarafından evden uzaklaştırılmış ve faillere eve ve kadınların doğrudan çevresine girme yasağı verilmiştir. Ceza davasında faillerin tehlikeliliği savcılık tarafından yeterli derecede ciddiye alınmamıştır. Failler tutuklanmamış ve ilan ettikleri gibi her iki kadını öldürmüşlerdir.

Komite'nin bununla ilgili tespiti şöyledir:

- Her iki kadının öldürülmesi sözleşmede tanınan hakların Avusturya tarafından ihlal edilmesidir, özellikle her iki kadının yaşama, bedensel ve zihinsel bütünlük hakkının.
- Kapsamlı hukuksal şiddetten koruma mekanizmalarına rağmen devlet tarafından atılan adımlar kadınları eşleri tarafından öldürülmekten koruyamamıştır.
- Kadınların korunmasında yeterli özen gösterilmemesinden polis ve adli makamlar sorumludur.

6/2005 sayılı başvuruya ilişkin Komite devlet aktörlerinin her bir durumda Avusturya'nın taraf devlet olarak sözleşmeye göre gerekli özeni gösterme yükümlülüğünü yerine getirmek zorunda olduklarını ifade etmiştir. Şiddet mağduru olan her bir kadının kendisine ait insan haklarını ve temel özgürlüklerini gerçekleştirebilmek zorunda olduğunu ve **bir failin haklarının bir kadının yaşamak ve bedensel-zihinsel bütünlüğüne ilişkin insan haklarından** daha üstün tutulamayacağını vurgulamıştır. Özellikle savcılığın faili tutuklamaması Avusturya'nın kadını şiddetten korumak için uygun özeni gösterme yükümlülüğünü yerine getirmediğini göstermektedir. Komite ayrıca failin tehlikeliliğinin bu durumda büyük bir ihtimalle bir boşanma durumunda Avusturya'da oturma iznini kaybedebileceği kaygısından etkilendiği konusuna dikkat çekmiştir. Komite Avusturya'da şu an geçerli olan Yabancılar Yasası'nın insan hakları ve temel özgürlükler üzerindeki ağır etkilerine ve kadınların ilişkilerde şiddet durumunda Yabancılar Yasası'na ilişkin düzenlemeler sebebiyle özellikle tehlike içinde oldukları konusuna değinmiştir.

Bu her iki başvuru sebebiyle Komite Avusturya'ya bu meyanda şu tavsiyelerde bulunmuştur:

- Kadınların güvenliği için bütün eylemlerde hükmedilen tüm özeni göstermek;
- Şiddetten Koruma Yasası'nı ve bununla bağlantılı Ceza Hukuku'nu uygun özeni göstererek uygulamak ve denetlemek;
- Toplumun evde olan şiddeti kınadığını kamuya göstermek için şiddet faillerini ceza hukuku açısından dikkatli ve çabuk koğuşturmak;
- Fail mağdur için bir tehlike oluşturuyorsa ve polis, savcılık ve hakimler şiddetten koruma alanında faal olan sivil toplum örgütleri (NGOs) ile işbirliği yapıyorsa, cezai ve hukuki müracaat yollarının gerçekten uygulandığının güvence altına alınması;
- Polis ve adli makamlar arasındaki koordinasyonu daha iyi duruma getirmek;
- Hakimler, hukukçular ve yürütme organları için evde olan şiddetle ilgili eğitim ve geliştirme programlarını düzeltmek ve sözleşme, kadınlara karşı şiddetle ilgili 19 numaralı Genel Tavsiye ve de İhtiyari Protokol hakkında bilgileri bu prgramlara dahil etmek.

Avusturya her iki başvuru hakkında Komite'nin görüş ve tavsiyeleri göz önünde bulundurularak alınan tüm önlemler hakkında bilgiler dahil olmak üzere altı ay içinde yazılı bir cevabı sunacaktır. Bunun dışında Komite'nin bu iki başvuruya ilişkin raporları şu an Almanca diline çevrilmektedir ve Avusturya'nın bu raporları CEDAW'a ilişkin ve bu sözleşmede tanınan kadının insan hakları ve de kişisel başvuru olanağı hakkındaki bilgileri mümkün olduğu kadar çok insana ulaştırmak için yayımlaması gerekmektedir.

Linkler ve Literatür

İngilizce dilinde linkler

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>
CEDAW-Web sayfası CEDAW-Sözleşmesi, CEDAW-Komitesi ve İhtiyari Protokol hakkında kapsamlı bilgiler

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/index.html>
CEDAW-Komitesi'nin Genel Tavsiyeleri, örneğin No. 12 ve No. 19 (Kadınlara karşı şiddet), No. 21 (Evlilik ve aile), No. 24 (Sağlık), No. 25 (Geçici özel önlemler)

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/dec-views.htm>
CEDAW-Komitesi'nin yapılan ihbarlar (Kişisel başvuru) ve yürütülen incelemeler hakkında raporları

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/modelform-E.PDF>
CEDAW-Komitesi'ne yapılacak bir ihbarın örnek formu, İngilizce dilinde

Almanca dilinde linkler

<http://www.frauen.bka.gv.at/site/5548/default.aspx>
CEDAW-Sözleşmesi'nin ve İhtiyari Protokol'ün Almanca dilinde metni

<http://www.frauen.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=20860>
Avusturya'nın CEDAW-Komitesi'ne altıncı raporu (2004)

<http://www.frauen.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=24129>
CEDAW-Komitesi'nin Avusturya'nın altıncı raporu ile ilgili kesin yorumları (2007)

<http://www.frauenrechtsschutz.at>
Kadınlar-Hakkın Korunması Derneği'nin web sayfası

<http://www.interventionsstelle-wien.at>
Viyana Aile İçi Şiddete Karşı Müdahale Merkezi'nin web sayfası, Eyaletler'deki bütün Müdahale Merkezleri'nin irtibat kurma adresleri ile birlikte

İngilizce dilinde literatür

Inter-Parliamentary Union, 2003. **The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol. Handbook for Parliamentarians.** United Nations

Hanna Beate Schöpp-Schilling, Cees Flinterman (eds), 2007. **The Circle of Empowerment: Twenty-five Years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women.** New York: The Feminist Press.

Almanca dilinde literatür

Deutsches Institut für Menschenrechte, 2005. **Die ‚General Comments‘ zu den VN-Menschenrechtsverträgen: Deutsche Übersetzung und Kurzeinführungen.** Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft. [General Recommendations – CEDAW-Komitesi'nin Genel Tavsiyeleri, Almanca dilinde]

Doris König, Joachim Lange, Ursula Rust, Hanna Beate Schöpp-Schilling (Hg.), 2004. **Gleiches Recht – gleiche Realität? Welche Instrumente bieten Völkerrecht, Europarecht und nationales Recht für die Gleichstellung von Frauen?** Loccumer Protokoll Nr. 71/03. Rehburg-Loccum. Siehe auch <http://www.loccum.de>

Brita Neuhold, Renate Pirstner, Silvia Ulrich, 2003. **Menschenrechte – Frauenrechte.** Innsbruck: Studien-Verlag.

Anna Sporrer, 2002. **Das Fakultativprotokoll zur UN-Konvention zur Beseitigung jeder Form von Diskriminierung der Frau.** In Ursula Floßmann (Hg.), **Fragen zum Geschlechterrecht,** Linz: Trauner-Verlag. 203-258.

Anna Sporrer, 2001. **Leitfaden zum Fakultativprotokoll der UN-Konvention zur Beseitigung jeder Form von Diskriminierung der Frau.** Viyana: Viyana Belediyesi Kadın Bürosu. Viyana Belediyesi Kadın Bölümünün sipariş servisinden temin edilebilir: <https://www.wien.gv.at/formulare/frauen/bestellen/>

Kısaltmalar ve Sözlük

Genel Tavsiye	Kadının İnsan Haklarının uygulanması için CEDAW-Komitesi'nin tavsiyesi (General Recommendation)
BGBI	Federal Resmi Gazete
CEDAW-Sözleşmesi	United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, BM-Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CEDAW-Komitesi	Sözleşmenin uygulanmasını denetleyen ve yirmüç uzmandan oluşan kurul
IPbpr	Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (İngilizce kısaltması ICCPR)
IPwskR	Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (İngilizce kısaltması ICESCR)
İhtiyari Protokol	CEDAW-Sözleşmesi'ne ek, devletler isterlerse bu protokole tabi olurlar (Optional Protocol)
Sözleşme	Çeşitli devletler arasında yapılan ve devletler hukuku ile ilgili yükümlülükler doğuran anlaşma; bunun gibi anlaşmalar için diğer kelimeler: Mukavele veya sözleşme
Preamble	Önsöz, uluslararası bir anlaşmanın girişi
Onaylama	Bir devletin devletler hukukuna ilişkin bir sözleşmeye bağlı olduğunu ifade ettiği prosedür (onaylamak)
Uyarım	Devletler hukukuna ilişkin bir anlaşmanın içeriğinin bir devletin hukuk sistemine uyarlanması ve uygulanılır yapılmasına ilişkin prosedür.
United Nations (UN)	Birleşmiş Milletler (BM), şu an 192 devletin üye olduğu ve en önemli görevlerinden birinin İnsan Haklarının Korunması olan dünya çapında uluslararası bir örgüt.

Kadın Yazarlar

Hon. Prof. Dr.ⁱⁿ Dorothea Gaudart

Uluslararası kurullarda ve o zamanki Federal Çalışma ve Sosyal Bakanlığı'nın Avusturya heyetlerinde başkanlık ve yönetim kurulu görevlerinde bulunmuştur.

Dr.ⁱⁿ Hanna Beate Schöpp-Schilling

Kadının insan hakları konusunda uluslararası bir uzmandır ve 1989 tarihinden beri CEDAW-Komitesi üyesidir.

Mag.^a Karin Tertinegg Avusturya ve AB'de CEDAW ve Eşitlik Politikası konusunda araştırmalar yapmakta ve ders vermektedir.

SİPARİŞ SERVİSİ

Başbakanlık | 1014 Wien | Ballhausplatz 2

Telefon: 01/53115-2613 | Fax: 01/53115-2880

broschuerenversand@bka.gv.at

www.bundeskanzleramt.at